

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ОСВІТА У ХХІ СТОЛІТТІ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Випуск 4

*Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції
“Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті:
Європейський вектор розвитку”,
м. Київ, МАУП, 23 травня 2012 р.*

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2013

Редакційна колегія:

Подолька А. М., д-р юрид. наук — головний редактор

Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора

Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф. — заступник головного редактора

Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Освіта у ХХІ столітті: шляхи розвитку / МАУП. — К.: ДП “Видав-
О-72 ничий дім “Персонал”, 2010 —

Вип. 4 : Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті: Європейський вектор розвитку”, м. Київ, МАУП, 23 трав. 2012 р. / редкол. : А. М. Подолька (голов. ред.), М. Ф. Головатий (заст. голов. ред.), Н. М. Чернуха (заст. голов. ред.), А. А. Ігнатченко (відп. ред.). — 2013. — 162 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику подано статті учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ ст.: Європейський вектор розвитку”, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — розвитку освіти в Україні. Статті охоплюють широкий діапазон наукових досліджень українських учених.

Для науковців, освітян, державних службовців, політиків, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком української освіти.

ББК 74.04(4УКР)я43

ЗМІСТ

М. Ф. Головатий

*Цивілізаційні та національні
вектори освітнього простору
України у сучасну добу5*

О. В. Баєва

*Психофізіологічне обґрунтування
використання інтерактивних
технологій у навчальному процесі
вищих навчальних закладів 11*

К. В. Корсак

*Проблеми ноотехнологій
у сучасному освітньому просторі:
концептуальні засади 17*

Н. М. Чернуха

*Інтеграційна складова
трансформаційних процесів
у освіті 24*

Г. О. Кільова

*Проблеми якості української
освіти в контексті
Болонського процесу 29*

А. Г. Андрущук

*Якість освіти:
психолінгвістичний аспект 35*

Є. А. Антонович

С. В. Прищенко

*Стратегія розвитку
інтегрованої навчальної
дисципліни “Дизайн реклами”
в умовах модернізації освіти
в Україні 39*

І. С. Бахов

*Інтеграційні процеси у сучасному
полікультурному освітньому
просторі 46*

В. А. Гапоненко

*Активні методи навчання
як пріоритет сучасної
гуманітарної освіти 52*

Н. І. Головка

*Щодо активізації пізнавальної
діяльності студентів
у вищій школі 56*

І. В. Журжа

*Освітня діяльність ЮНЕСКО
в Україні 58*

С. П. Касьянова

*Змінний характер цінностей
системи освіти постіндустріального
суспільства 63*

Є. І. Качмарський

*Вивчення проблем місцевого
самоврядування в Україні як
складова загальної професійної
підготовки у вищій школі 67*

В. М. Колпаков

*Підготовка топ-менеджерів
(стратегів) як проблема управління
в Україні 70*

І. М. Найдьонов

*Ефективний навчальний діяль-
ності — ефективне управління 77*

Т. І. Науменко

*Розвиток дитини дошкільного віку
в сучасному інформаційному
просторі 86*

С. Ф. Радзімовська

*Європейська інтеграція
і сучасна освіта 90*

Н. М. Терещенко

*Навчання іноземних студентів:
національний та міжнародний
вимір 92*

І. О. Шестопалова

*Індивідуалізація навчання
як один із пріоритетів
європейського освітнього
простору 97*

М. Ф. ГОЛОВАТИЙ

д-р політ. наук, проф.

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ВЕКТОРИ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ У СУЧАСНУ ДОБУ

Освіта у XXI столітті: шляхи розвитку, вип. 4, 2013, 5—10

Освітній простір сучасної України є динамічним, мінливим, однак головним чином детермінованим, з одного боку, специфічними загальноцивілізаційними особливостями розвитку освіти, а з другого — власними національними особливостями, сформованими століттями традиціями освітньо-виховної діяльності.

Для визначення й розгляду цивілізаційних і національних векторів розвитку та вдосконалення освітнього простору України варто передусім пам'ятати основні функції освіти. Їх три: людинотворча (забезпечення певного рівня знань, грамотності особистості; функція стану емоційно-вольової сфери, поведінкових орієнтацій, готовності до виконання різних соціальних ролей, видів діяльності тощо); технологічна — забезпечення “бази життя”; функція формування навичок і вмінь трудової, громадської, господарської, професійної діяльності; функція розвитку комунікативності в різних видах діяльності тощо; гуманістична функція — виховання людей у дусі миру, високої мораль-

ності, культури, розуміння пріоритетів загальнолюдських цінностей (життя, праці, самої людини, природи тощо) [4, 614–615].

Ще більш згруповано основними функціями освіти в цілісному плані є людинотворча, технологічна і гуманістична [12, 349]. Перша, на наш погляд, є домінуючою, вирішальною за будь-яких часів і систем освіти, однак нині, в силу потужного розвитку інформаційних та інших технологій, технологічна функція набагато “випередила” людинотворчу і гуманістичну. Така об'єктивна реальність принципово змінює не лише характер, а й увесь сенс освіти як соціального інституту. Зокрема, серед функцій суто навчального процесу — освітньої, розвивальної і виховної також “нелогічно” на перший план вийшла майже винятково освітня, в тому сенсі, що метою перебування у вузі є головним чином цілеспрямована професійна підготовка, яка в умовах потужної лібералізації суспільного життя має цілком логічний вигляд.

До глобальних особливостей розвитку сучасної освіти належать ін-

тернаціоналізація та “економізація”, які продиктовані основними тенденціями трансформації суспільств на-самперед постіндустріальної доби. Останнім часом до зазначених тенденцій багато фахівців відносять також європеїзацію, яку пояснюють добре відомим Болонським процесом — явищем, досить своєрідним і неоднозначним у контексті саме національних систем освіти. Болонський процес як засіб утворення єдиного узгодженого європейського простору вищої освіти для забезпечення світової конкурентоспроможності фахівців євро регіону [4, 64], проблему інтеграції освіти України у світовий освітній простір, безумовно, не забезпечує. Маємо головним чином розвивати власну національну систему освіти, що має свої характерні ознаки й особливості, історичну генезу.

Загальноцивілізаційні, або глобалізаційні, процеси в освіті мають місце, оскільки реально дається взяти економічна інтеграція, міжнародна мобільність людей, зростання міжнародних комунікаційних потоків, поширення та інтернаціоналізація культурних послуг (масова культура), розвиток міжнародних організацій і т. ін. Саме ці та інші процеси спричинили явище, яке отримало назву “глобалізація освіти”.

Український дослідник К. В. Корсак відзначає низку таких позасистемних чинників, які істотно впливають на принципові зміни освіти, а саме:

- чергова політична перебудова світу і перехід від “двотабірної” структури до початкової стадії зародження “світового уряду”;

- формування нової концепції національної безпеки, що принципово відрізнятиметься від тієї, на якій виховані і діють майже всі сучасні політики;
- досить швидке зростання імперативу загального виживання;
- поступовий перегляд системи індивідуальних пріоритетів і цілей діяльності;
- посилення взаємозалежності й поглиблення взаємодії країн світу [11, 7].

Оскільки освіта — це процес переважно зовнішнього впливу на особистість, у результаті якого відбувається засвоєння індивідом узагальненого, об’єктивного, соціального досвіду, норм, цінностей тощо, то тісне поєднання цивілізаційних і національних векторів такого впливу є природним, об’єктивним, незаперечним.

До загальноцивілізаційних векторів розвитку освіти у її світовому вимірі належить також формування її інформаційного потенціалу. Мета цього чинника — глобальна інтенсифікація інтелектуальної діяльності на основі широкого використання найновіших інформаційних технологій, різноманітних комп’ютерних та телекомунікаційних систем. Про це пише, зокрема, відомий російський вчений-соціолог І. М. Ільїнський [6, 199]. А на думку українських дослідників-управлінців В. Шконди та А. Кальянова, вдосконалення навчального процесу на засадах його інформатизації має здійснюватися шляхом:

- забезпечення інформатизації системи освіти, спрямованої на задоволення освітніх, інфор-

маційних та комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу;

- створення потужної індустрії сучасних способів навчання, які відповідають світовому науково-технічному рівню;
- впровадження дистанційного навчання з використанням у навчальному процесі та бібліотечній справі інформаційно-комунікаційних технологій поряд з традиційними заходами;
- розробка індивідуальних модульних навчальних програм, підготовка та видання електронних мультимедійних підручників і посібників [19, 68–69].

Зрозуміло, що задля цього на-самперед потрібна висока загальна комп'ютерна грамотність тих, хто вчить, і тих, хто навчається. Затим — висока інформаційна культура, яка допомагає використовувати інформацію свідомо, осмислено, не дозволяє людині ставати її звичайним заручником.

Не менш важливим у глобальних масштабах для сучасного спеціаліста є його інноваційний потенціал, під яким ми вбачаємо професійне вміння на основі великого обсягу загальних та спеціальних знань обирати і приймати найоптимальніші організаційно-управлінські рішення у майбутній професійній діяльності. Російська дослідниця Ю. Карпова зазначає, зокрема, що інноваційний потенціал загалом вказує на динаміку інноваційної свідомості суспільства, котра розглядається як рух у напрямі розуміння нового як соціальної цінності, створення умов для інноваційної діяльності, прийняття

результативності інноваційної діяльності [8].

Інтернаціоналізація і глобалізація щодо освіти стосується: а) стратегій розвитку міжнародних відносин між навчальними закладами; б) проблем транснаціональної освіти; в) міжнародних гарантій якості освіти; г) регіональної і міжрегіональної кооперації; ґ) інформаційних і комунікаційних технологій освіти, “віртуальних” університетів; д) поліпшення рівності і доступу до вищої освіти [13, 113].

Українські вчені В. П. Андрущенко та В. Л. Савельєв звертають увагу й на те, що “головні сюжетні лінії сучасного дискурсу освітньої політики визначають проблеми освітнього врядування та комерціалізації освіти, головним чином вищої” [1, 12]. У даному випадку йдеться про освіту в її всесвітньому вимірі, і особливо щодо освіти у високорозвинених, постіндустріальних суспільствах.

Тепер щодо суб'єктів освітнього процесу. Вважаємо, що серед суб'єктів, які найпомітніше впливають на розвиток, зміни системи освіти, на сьогодні все ж недостатньо розглянуті на науковому рівні, а також вплив держави, і особливо церкви. При цьому зауважимо, що з усіх аспектів глобалізації найпомітніший вплив на освіту, її принципові зміни зробила неоліберальна ідеологія, основою якої є приватизація усього і вся. Стосовно вищих навчальних закладів це означає зменшення державних витрат на освіту, комерціалізацію та корпоративізацію ВНЗ, інкорпорування ідеалів ринку в навчальний процес та організацію науково-дослідної роботи.

А щодо ролі, зокрема, церкви у розвитку освіти, то зауважимо таке: нині суспільства, як ніколи раніше, відчувають нагальну потребу тісного і гармонійного поєднання знання і віри. Світогляд, побудований на такому синтезі, дає можливість створити той світоглядний синтез пізнання сенсу життя, без якого людина неспроможна зрозуміти ні саму себе, ні своє призначення у цьому світі. Функцію освіти в такому поєднанні називають віротворчою, у найширшому розумінні сенсу цього терміну.

Здебільшого стан національної української освіти чимало фахівців характеризують як неефективний. Під неефективністю народний депутат України В. І. Полохало розумів “неефективність управління, змісту та економіки вищої освіти” [2, 11]. При цьому є і багато суто власних, специфічних “національних” проблем розвитку та вдосконалення освітнього простору. Так, у сучасних суспільних умовах розвитку великих людських спільнот усе більше поглиблюється та пастка, про яку українські педагоги пишуть: “Захопившись справді вразливими досягненнями науки і техніки в ХХ столітті, сфера освіти практично в усіх країнах світу зайнялася головним чином трансляцією з покоління в покоління досить вузьких, по суті, фрагментарних, технократично орієнтованих знань, умінь і навичок” [13, 105]. І це при тому, що нині, як ніколи раніше, існує величезна потреба в тому, аби освіта сприяла максимально всебічному розвитку людини, формуванню цілісної особистості. Цього, врешті, потребує ін-

теграція та глобалізація суспільного життя, які, у свою чергу, і саму освіту перетворили в глобальну проблему ХХІ ст.

У переважній частині країн світу, особливо у високорозвинених, освіта розвивається конче як особистісно-орієнтована, хоча і пов’язана в першу чергу із основними загальнолюдськими цінностями. Це також пов’язано із особистісним потенціалом окремо взятої людини.

У сучасній науковій літературі головним чином виокремлюють такі види людських потенціалів, як культурний, інтелектуальний, комунікативний, аксіологічний, моральний (етичний), творчий, управлінський, трудовий та ін. [16, 72]. Який із цих потенціалів і якою мірою задіяний у процесі освіти людини загалом, визначити важко — швидше за все, майже усі. Йдеться про таку освітньо-професійну підготовку особистості, коли у неї в першу чергу формується системний стиль мислення. Під таким мисленням український педагог, психолог І. Зязюн розуміє “...сукупність здібностей для вибудови моделей проблемних ситуацій шляхом відокремлення усіх суттєвих для інформування, фіксації і вирішення факторів, а також організації їх в ієрархічну діяльність” [5, 133].

За всіх обставин варто, однак, розділяти навчання — як процес підготовки до життя і виховання — як процес включення в життя. Перше потребує врахування цивілізаційних надбань у змісті, характері, технологіях організації освіти, а друге — виховання — об’єктивно вимагає домінування національних особливостей

над інтернаціональними, оскільки переважна більшість фахівців усе ж вступають у продуктивне життя (адаптуються до нього) у власній країні. “Громадянин світу” — це, радше, виняток, а “громадянин країни” — норма, правило, об’єктивна реальність, якою і маємо керуватися в процесі навчання у власній країні загалом.

Природно, загальною тенденцією у розвитку освіти, насамперед вищої, є створення нових, всеохоплюючих систем оцінювання результатів навчання, домінуюче значення з-поміж яких мають різноманітні тестові випробування, створення модулів, а в загальному плані — запровадження кредитно-модульних систем навчання.

Мабуть, найскладнішими і неоднозначними є питання автономії, демократизації вищої системи освіти. Думки, точки зору тут дещо розбіжні, і навіть суперечливі. Прихильники реформування освіти в Україні передусім вказують на необхідність збільшення оплати праці працівників викладацького складу (83,7 %), а розширення самоврядних засад вузів очікують лише 16,3 % серед опитаних [9].

В Україні було зроблено кілька конкретних кроків щодо демократизації системи управління ВНЗ. Так, у 2009 р. п’ятьом провідним вузам — Національному університету “Києво-Могилянська академія”, Національному університету “Острозька академія”, Національній юридичній академії імені Ярослава Мудрого, Львівському національному університету імені Івана Франка та Київському національному універ-

ситету імені Тараса Шевченка було надано статус самоврядних. Дещо розширені загалом права усіх вузів України щодо прийняття рішень у межах своїх внутрішніх повноважень.

Відтак подальший розвиток системи освіти в Україні потребує більш предметного врахування як світових, так і національних тенденцій і специфічних особливостей у їх найтіснішому поєднанні.

Література

1. Андрущенко В. П., Савельєв В. Л. Освітня політика (огляд порядку денного). — К.: МП Леся, 2010. — 368 с.
2. Вища освіта: європейський вимір та українські перспективи. — К.: Парлам. вид-во, 2009. — 632 с.
3. Герасіна Л. М. Вища школа: реформування в демократичному суспільстві / Л. М. Герасіна, А. Д. Ятченко. — Х.: Акта, 1998. — 272 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; Голов. ред. В. Г. Кремень. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
5. Зязюн І. Педагогіка добра: ідеали і реалії. — К.: МАУП, 2000. — 395 с.
6. Ильинский И. М. Об экономической природе современного отечественного образования // Высшее образование в России. — 2004. — № 9. — С. 39–57.
7. Интеграционные процессы в образовании стран СНГ в контексте новых социальных изменений / Под ред. В. А. Мясникова. — М., 1998. — 120 с.
8. Карпова Ю. А. Введение в социологию инноватики. — СПб.: Интер, 2004. — 192 с.
9. Касьянов Г. Університетська автономія — не “корито” для ректора //

- Дзеркало тижня. — 25 берез. — 2006. — С. 13.
10. *Кирилович І. Б.* Роль особистісно-орієнтованої освіти у розвитку інтелектуального потенціалу майбутніх фахівців // Теорія і практика розвитку людського потенціалу на сучасному етапі: Матер. наук.-практ. конф. вчених, студентів і практиків / Голов. ред. В. В. Шконда. — Донецьк: Норд-Прес, 2012. — 434 с.
11. *Корсак К. В.* Вища освіта і Болонський процес: навч. посіб. / К. В. Корсак, І. О. Ластовченко. — К.: МАУП, 2007. — 352 с.
12. *Культурологічний словник* / За ред. В. І. Рожка, О. В. Антонюка. — К.: НМАУ. — 464 с.
13. *Курс лекцій по соціології образования: учеб. пособие для высш. учеб. заведений* / Нар. укр. акад.; Под общ. ред В. И. Астаховой. — Х.: Изд-во НУА, 2003. — 424 с.
14. *Лукашевич Н. П., Солодков В. Т.* Социология образования: Конспект лекций / Под ред. Н. П. Лукашевича. — К.: МАУП, 1997. — 224 с.
15. *Національна доктрина розвитку освіти України*: Затв. Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002 // Освіта України. — 2002. — 23 квіт. (№ 33). — С. 4–6.
16. *Профессионально-культурное становление студента в образовательном процессе* / Отв. ред. В. В. Игнатова, О. А. Шушерина. — Томск: Изд-во Том. ун-та, 2005. — 341 с.
17. *Романовский Н. В.* Социология знания — новые вызовы / Н. В. Романовский // Социолог. исслед. — 2000. — № 2. — С. 58–65.
18. *Саймон Б.* Общество и образование / Б. Саймон. — М.: Прогресс, 1990. — 150 с.
19. *Шконда В. В., Кальянов А. В.* Проблеми розвитку людського потенціалу на сучасному етапі: монографія. — Донецьк: Донбас, 2012. — 211 с.